

university of
 groningen

faculty of behavioural
and social sciences

Van klasse tot overtuiging:

Hoe sociale klasse en klassenbewustzijn percepties over economische ongelijkheid bepalen.

Rijksuniversiteit Groningen
Bachelorwerkstuk: eindversie
Naam: Leila Moufakkir
Studentnummer: S3591956
Begeleider: Kees van Veen
Tweede lezer: René Veenstra
Inleverdatum: 17 juli 2025

ABSTRACT

Economische ongelijkheid is een belangrijk thema op de maatschappelijke en politieke agenda in Nederland. Burgers verschillen sterk in hoe rechtvaardig dan wel onrechtvaardig zij die ongelijkheid vinden. In dit onderzoek staat de volgende vraag centraal: *In hoeverre hangen subjectieve sociale klasse en klassenbewustzijn samen met de perceptie van economische ongelijkheid, en modereert klassenbewustzijn dit verband?* De verwachting was dat mensen die zichzelf lager op de sociale ladder plaatsen, ongelijkheid als iets negatievers zien en dat dit effect sterker is, naarmate het klassenbewustzijn groter is. Gebruikmakend van data uit het LISS-panel (incidentiële vragenlijst “Werkbeleving en maatschappelijke opvattingen over ongelijkheid”, mei–juni 2024; n = 2.688) is een hiërarchische lineaire regressie uitgevoerd en zijn er vier modellen geschat om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. De perceptie van economische ongelijkheid is geoperationaliseerd met twee items over ervaren inkomens- en vermogensverschillen; subjectieve sociale klasse met een zelfplaatsingsvraag (6 categorieën); klassenbewustzijn met een 4-itemschaal die structurele machts- en belangentegenstellingen tussen klassen weerspiegelt; leeftijd en geslacht zijn opgenomen als controlevariabelen. De resultaten laten zien dat respondenten die zichzelf lager op de sociale ladder plaatsen, ongelijkheid vaker als problematisch beoordelen. Daarnaast blijkt klassenbewustzijn een sterke positieve voorspeller te zijn. Hoe meer iemand zich bewust is van klassenverschillen in de samenleving, hoe groter de kans dat die persoon ongelijkheid als een serieus probleem ziet. Een kleine maar significante interactie suggereert dat het negatieve effect van hogere klasse op economische ongelijkheid percepties afzwakt bij laag bewustzijn en versterkt bij hoog klassenbewustzijn. Vrouwen achten ongelijkheid problematischer dan mannen; terwijl leeftijd geen effect lijkt te hebben. Concluderend lijkt klassenbewustzijn zwaarder te wegen in het vormen van percepties over economische ongelijkheid dan de klassenpositie. Dit impliceert dat beleid en communicatie rond ongelijkheidsvraagstukken de aandacht juist moeten schenken aan hoe burgers hun positie percipiëren en niet alleen aan objectieve herverdeling van middelen.

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding.....	5
2. Theorie.....	7
2.1 Sociale klasse en de perceptie van economische ongelijkheid.....	7
2.2 Klassenbewustzijn en de perceptie van economische ongelijkheid	8
2.3 Sociale klasse, klassenbewustzijn en de perceptie van economische ongelijkheid.....	9
2.4 Geslacht en Leeftijd.....	10
2.5 Conceptuele model	10
3. Methoden.....	12
3.1 Beschrijving van de data en procedure	12
3.2 Operationalisering.....	13
3.2.1 Sociale klasse	13
3.2.2 Perceptie van economische ongelijkheid.	13
3.2.3 Klassenbewustzijn.	14
3.3.4 Controlevariabelen.....	15
3.3 Analyseopzet	16
4. Resultaten	17
4.1 Beschrijvende statistieken.....	17
4.1.1 Univariante statistieken.....	17
4.1.2 Bivariate statistieken.....	18
4.2 Modevaluatie	20
4.2.1 Modelfit	20
4.2.2 Assumptiecontrole, multicollineariteit en uitbijters	21
4.3 Hypothesetoetsing.....	22
5. Conclusie.....	24
6. Discussie.....	25
7. Literatuur	27
8. Bijlagen.....	29
8.1 Bijlage 1: beschrijvende statistieken en operationalisaties	30
8.1.1 Sociale klasse	30
8.1.2 Perceptie van economische ongelijkheid.	31
8.1.3 Klassenbewustzijn.	34

8.1.4 Controlevariabelen.....	38
8.2 Bijlage 2: regressieanalyse	40
8.2.1 Bivariate analyse	40
8.2.2 Multivariate analyse.....	41
8.3 Bijlage 3: modeldiagnostiek.....	44
8.3.1 Assumptiecontrole	44
8.3.2 Multicollineariteit	47
8.3.3 Uitbijters	48

1. INLEIDING

Binnen vrijwel elke samenleving bestaan er grote verschillen tussen groepen mensen in termen van opleiding, inkomen, status en invloed. Deze ongelijkheden zijn geen toevallige verschijnselen, maar weerspiegelen een onderliggend patroon van sociale ordening, dat bekend staat als sociale stratificatie. Sociale stratificatie verwijst naar het gegeven dat binnen samenlevingen, mensen of groepen systematisch in een soort rang worden geordend, waarbij de rangorde gepaard gaat met een ongelijke verdeling van hulpbronnen en in toegang tot kansen in het leven. (Wright, 2005).

Centraal in dit onderzoek staat: in hoeverre de manier waarop mensen zichzelf positioneren binnen deze maatschappelijke ordening, samenhangt met hun perceptie van economische ongelijkheid. De manier waarop mensen in de samenleving hun positie binnen de sociale ordening ervaren, beïnvloedt in belangrijke mate sociale verhoudingen, politieke overtuigingen en hoe ongelijkheid wordt gezien. Daarbij speelt ook de legitimiteit van ongelijkheid een rol. In hoeverre ervaren mensen het maatschappelijke systeem als eerlijk? En wordt ongelijkheid gezien als een natuurlijk gevolg van verdiensten of juist als iets dat onrechtvaardig is en een structureel onderdeel van de samenleving?

Sinds het begin van dit decennium is de financiële kloof tussen arm en rijk wereldwijd verder toegenomen. Terwijl de economische positie van miljarden mensen verslechterde, wisten de vijf rijkste mensen hun gezamenlijk vermogen meer dan te verdubbelen (Oxfam, 2024). Hoewel deze extreme ongelijkheid zich op wereldschaal afspeelt, zijn vergelijkbare ontwikkelingen in Nederland zichtbaar. Zo bezat begin 2023 de rijkste 1% van de huishoudens bijna 25% van het totale vermogen en de rijkste 10% had samen 56% in handen. (CBS, 2025a). Tegelijkertijd kampt een groeiende groep Nederlanders met financiële onzekerheid.

De groeiende economische ongelijkheid is een terugkerend thema binnen de Nederlandse politiek. Zo debatteerde de tweede kamer in maart 2025 over de positie van de middenklasse. Waarin verschillende partijen hun zorgen uitten over de stijgende prijzen en het gebrek aan economische zekerheid. (VCP, 2025). Deze politieke aandacht toont aan dat economische ongelijkheid als een maatschappelijk probleem wordt erkend.

Onderzoek wijst verder uit, dat de perceptie van economische ongelijkheid niet altijd overeenkomt met de feitelijke cijfers. (Bertero et al., 2024; Mijs, 2023). Mensen interpreteren ongelijkheid op verschillende manieren, afhankelijk van hun eigen positie binnen de samenleving en hoe zij deze positie ervaren. De sociale klasse waartoe iemand behoort, speelt hierbij een rol. Sociale klasse verwijst naar de positie die iemand inneemt binnen de

maatschappelijke hiërarchie, op basis van factoren als inkomen, opleiding en beroep (Franko & Witko, 2023). Deze indeling kan objectief gemeten worden, maar heeft ook een subjectieve ervaring. Mensen kunnen zichzelf ergens op sociale ladder plaatsen, los van hun objectieve situatie. Hierdoor kan de subjectieve sociale klasse verschillen van de objectieve sociale klasse.

De manier waarop mensen hun sociale positie in de maatschappij zien, beïnvloedt hoe zij ongelijkheid waarnemen en beoordelen. Personen uit hogere klassen zijn bijvoorbeeld eerder geneigd economische verschillen als legitiem te beschouwen, terwijl mensen uit lagere klassen dit sneller als een probleem zien (Janmaat, 2013; Mijs, 2023). Ook kunnen binnen eenzelfde sociale klasse, opvattingen over ongelijkheid verschillen. Een belangrijke verklaring hiervoor ligt in het besef dat sociale klassen bestaan en dat men zelf deel uitmaakt van een sociale klasse. Ofwel, klassenbewustzijn. (Keefer et al., 2015).

Dit onderzoek richt zich op de volgende vraag: *In hoeverre hangen subjectieve sociale klasse en klassenbewustzijn samen met de perceptie van economische ongelijkheid?*

Door te onderzoeken hoe deze factoren samenhangen met de kijk op economische ongelijkheid, kan er meer inzicht worden verkregen in hoe economische ongelijkheid door de maatschappij gezien wordt. Dit inzicht kan uiteindelijk aanknopingspunten bieden om beter te begrijpen waarom bepaalde vormen van ongelijkheid maatschappelijk geaccepteerd worden, terwijl anderen als problematisch of onrechtvaardig worden ervaren.

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden wordt gebruik gemaakt van data afkomstig uit het LISS-panel (Longitudinal Internet Studies for the Social Sciences) (2024). De steekproef bestaat uit 2688 respondenten die representatief zijn voor de Nederlandse bevolking. Voor de analyse wordt een hiërarchische lineaire regressieanalyse uitgevoerd, waarmee de invloed van sociale klasse en klassenbewustzijn op de perceptie van economische ongelijkheid in verschillende stappen wordt geanalyseerd.

2. THEORIE

In dit hoofdstuk wordt het theoretisch kader waarop dit onderzoek is gebaseerd uiteengezet. Allereerst wordt ingegaan op het verband tussen sociale klasse en de manier waarop mensen economische ongelijkheid ervaren (2.1). Vervolgens wordt dieper ingegaan op de rol van klassenbewustzijn als een verklarende factor voor de perceptie van economische ongelijkheid (2.2). Tot slot wordt besproken hoe klassenbewustzijn de relatie tussen sociale klasse en de perceptie van economische ongelijkheid beïnvloedt (2.3). Aan het eind van dit hoofdstuk wordt het volledige conceptuele model gepresenteerd (figuur 1).

2.1 Sociale klasse en de perceptie van economische ongelijkheid

Sociale klasse is een concept dat niet alleen economisch, maar ook sociaal en politiek wordt gevormd. Dit gebeurt door structurele posities in de samenleving zoals toegang tot macht en hulpbronnen, maar ook door status. Het kan zowel subjectief als objectief worden gemeten. De objectieve sociale klasse wordt doorgaans vastgesteld aan de hand van factoren als inkomen, opleiding en beroep. Daarentegen verwijst de subjectieve sociale klasse naar de manier waarop individuen zichzelf plaatsen binnen de sociale hiërarchie (Franko & Witko, 2023). In dit huidige onderzoek wordt de subjectieve vorm van klasse-indeling als uitgangspunt genomen, omdat percepties en houdingen vaak sterker worden beïnvloed door hoe mensen hun eigen positie ervaren dan door hun feitelijke objectieve klasse (Franko & Witko, 2023; Mijs, 2023).

Een belangrijk concept dat hiermee samenhangt, is hoe mensen economische ongelijkheid ervaren en interpreteren. Binnen dit onderzoek wordt economische ongelijkheid gezien als de subjectieve perceptie van structurele ongelijkheid in de samenleving: hoe mensen de verdeling van inkomen en welvaart in Nederland ervaren en in welke mate zij dit als oneerlijk of problematisch beschouwen (Bertero et al., 2024; Janmaat, 2013). Het gaat hierbij dus niet om objectieve verschillen in inkomen en opleidingsniveau, maar om hoe de economische positie persoonlijk beoordeeld wordt.

Eerdere studies tonen aan dat de sociale klasse waartoe iemand behoort invloed heeft op de manier waarop men ongelijkheid ervaart en beoordeelt (Bertero et al., 2024; Janmaat, 2013; Kenworthy & McCall, 2007). Uit dit onderzoek blijkt onder andere dat mensen uit hogere sociale klassen economische ongelijkheid vaker onderschatten. Dit komt doordat zij hier in hun dagelijkse leven minder direct mee geconfronteerd worden en zich vaker bevinden binnen sociale kringen waarin ongelijkheid minder zichtbaar is (Bertero et al., 2024; Kenworthy & McCall, 2007). Daardoor zijn mensen uit hogere sociale klassen eerder geneigd ongelijkheid te

beschouwen vanuit een meritocratische ideologie: ongelijkheid als gevolg van persoonlijke inzet of verdiensten.

Personen uit lagere sociale klassen zijn doorgaans minder geneigd ongelijkheid te rechtvaardigen op basis van meritocratische overtuigingen. Dat wil zeggen dat zij minder geloven in dat succes het gevolg is van hard werken, verdiensten of talent, maar juist meer geneigd zijn ongelijkheid te zien als een structureel gegeven dat verankerd is in de manier waarop onze samenleving is georganiseerd en ingericht (Bertero et al., 2024; Mijs, 2023). Omdat zij vaker direct geconfronteerd worden met de directe gevolgen van ongelijkheid, zoals stress over inkomen, baanonzekerheid of sociale uitsluiting, ontwikkelen zij sneller een kritische houding ten aanzien van de rechtvaardigheid van de verdeling van welkvaar en gelijke kansen (Janmaat, 2023). Bovendien zien zij in hun directe sociale omgeving vaker voorbeelden van mensen die, ondanks hun harde werk en inzet, toch niet vooruitkomen, wat het geloof in de meritocratie verder ondermijnt (Mijs, 2023). Uit bovenstaand volgt hypothese 1: *Personen uit lagere sociale klassen zijn sterker geneigd economische ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch te beschouwen dan personen uit hogere sociale klassen.*

2.2 Klassenbewustzijn en de perceptie van economische ongelijkheid

Klassenbewustzijn verwijst naar het besef dat sociale klassen bestaan, dat men zelf deel uitmaakt van een sociale klasse en dat deze klassen van elkaar verschillen en conflicterende belangen hebben (Keefer et al., 2015). Klassenbewustzijn beïnvloedt hoe ongelijkheid wordt geïnterpreteerd.

Piketty (2014) benadrukt dat economische ongelijkheid in de kern politiek en ideologisch gestuurd is. Dat wil zeggen dat het niet alleen veroorzaakt wordt door wetten die de economie bepalen, maar dat het in stand gehouden en gelegitimeerd wordt door algemene ideeën in de maatschappij over wat rechtvaardig is en wat niet. Hij stelt dat maatschappelijke ongelijkheid alleen kan bestaan doordat mensen legitimeren en accepteren dat het er is, via meritocratische overtuigingen. Hiermee ondersteunt hij het idee dat de manier waarop mensen ongelijkheid beoordelen deels afhankelijk is van het bewustzijn van het bestaan van verschillende sociale klassen.

Personen met een hoger klassenbewustzijn zijn zich sterker bewust van het feit dat economische ongelijkheid geen toevallig verschijnsel is, maar een gevolg van structurele maatschappelijke verhoudingen. Dit besef beïnvloedt in bepaalde mate de manier waarop ongelijkheid wordt waargenomen en beoordeeld. Waar mensen uit lagere klassen zonder klassenbewustzijn ongelijkheid soms als een gegeven of persoonlijk falen kunnen zien, zijn er

mensen met een hoger klassenbewustzijn eerder geneigd deze ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch te beschouwen. Dit komt doordat klassenbewuste personen eerder structurele oorzaken herkennen, in plaats van ongelijkheid toe te schrijven aan individuele verantwoordelijkheden. (Keefer et al., 2015; Mijs, 2023). Hieruit volgt hypothese 2: *Personen met een hoger klassenbewustzijn zijn sterker geneigd economische ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch te zien, dan personen met een lager klassenbewustzijn.*

2.3 Sociale klasse, de mate van klassenbewustzijn en de perceptie van economische ongelijkheid.

Hoewel iemands sociale klasse invloed kan hebben op hoe hij of zij economische ongelijkheid beoordeeld, geldt deze invloed niet voor iedereen in dezelfde mate. Eerder is besproken dat klassenbewustzijn samenhangt met hoe kritisch mensen staan tegenover ongelijkheid. Dit bewustzijn speelt ook een belangrijke rol in de relatie tussen sociale klasse en de manier waarop ongelijkheid wordt ervaren. Niet alle mensen die zichzelf tot een lagere sociale klasse rekenen, beoordelen economische ongelijkheid op eenzelfde manier. Een mogelijke verklaring hiervoor ligt in het verschil in klassenbewustzijn.

Klassenbewustzijn beïnvloedt namelijk in welke mate iemand sociale ongelijkheid erkent en dat ziet als iets dat onrechtvaardig is. Klassenbewustzijn kan daarmee de relatie tussen sociale klasse en de perceptie van economische ongelijkheid versterken of verzwakken. Newman en collega's (2015) keken bijvoorbeeld naar hoe plaatselijke inkomensongelijkheid en iemands eigen inkomen samen invloed hebben op geloof in meritocratie. In gebieden met veel ongelijkheid verwerpen mensen met een laag inkomen meritocratische ideeën vaker, terwijl mensen met een hoog inkomen ze juist sterker omarmen. In meer gelijke gebieden vallen die op klassen gebaseerde verschillen grotendeels weg. Dit suggereert dat sociale klasse vooral telt voor het oordeel over economische rechtvaardigheid wanneer het bewustzijn van klassenverschillen duidelijker aanwezig is. Kenworthy en McCall (2007) tonen in hun studie ook aan dat er een verband is tussen sociale klasse en percepties van economische ongelijkheid, via subjectieve percepties van de eigen klassenpositie.

De mate waarin sociale klasse samenhangt met hoe ongelijkheid wordt waargenomen, lijkt daarom samen te hangen met hoe bewust iemand is van de onderliggende klassenstructuren. Op basis hiervan wordt de volgende verwachting geschetst.

Hypothese 3: *De relatie tussen sociale klasse en het beschouwen van economische ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch wordt versterkt naarmate het klassenbewustzijn groter is.*

2.4 Geslacht en Leeftijd

Er worden vanaf het begin van het onderzoek twee controle variabelen meegenomen, namelijk geslacht en leeftijd. Eerdere studies tonen aan dat mannen en vrouwen verschillend oordelen over ongelijkheidsvraagstukken. Vrouwen blijken gemiddeld gevoeliger te zijn voor onrechtvaardigheden en zijn vaak kritischer tegenover de maatschappelijke verdeling van inkomen en kansen. (Mijs, 2023). Dit betekent dat vrouwen eerder geneigd zullen zijn economische ongelijkheid als problematisch te ervaren.

Ook is leeftijd een relevante factor. Jongere generaties groeien op in een andere sociaaleconomische context dan oudere generaties en kunnen daardoor een andere kijk hebben op hoe de welvaart in de samenleving is verdeeld (CBS, 2025b). Daarnaast wordt economische ongelijkheid door jongere mensen tegenwoordig als een urgent probleem ervaren, door bijvoorbeeld de krapte van de woningmarkt (Sociaal en Cultureel Planbureau, 2024). Hierdoor zullen jongere mensen economische ongelijkheid eerder als iets negatiefs zien.

Door te controleren voor deze beide variabelen wordt de interne validiteit van het onderzoek versterkt. Er kan namelijk worden uitgesloten dat het verband tussen de perceptie van economische ongelijkheid, sociale klasse en klassenbewustzijn eventueel wordt verklaard door deze onderliggende factoren. Wanneer hier geen rekening mee wordt gehouden zouden de gevonden effecten van de te onderzoeken variabelen worden overschat, wat de interpretatie van de resultaten vertekent en dit kan mogelijk tot onjuiste conclusies leiden.

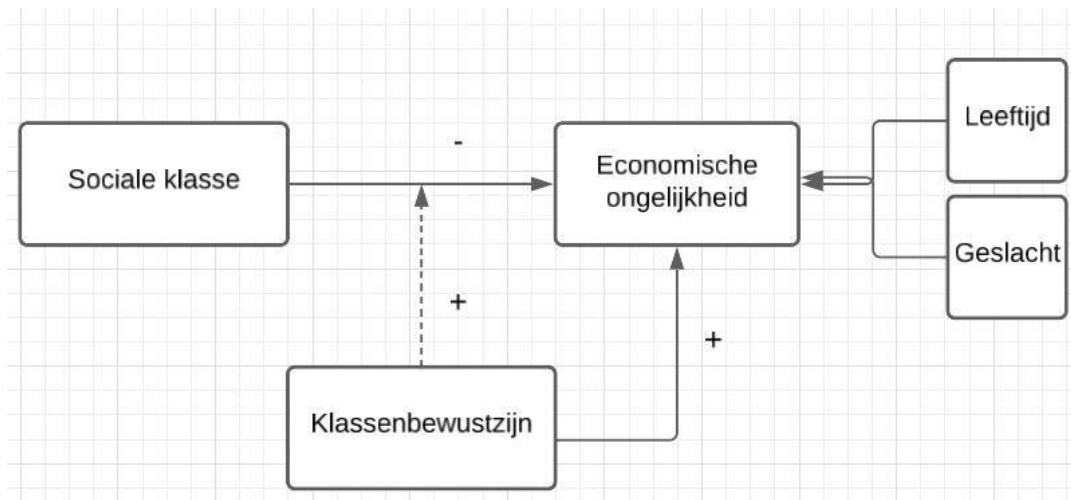
2.5 Conceptuele model

Op basis van het theoretisch kader en de geformuleerde hypothesen is onderstaand conceptueel model opgesteld (figuur 1). Hierin staat de relatie tussen sociale klasse en de perceptie van economische ongelijkheid centraal. De verwachting is dat mensen die zichzelf lager op de sociale ladder plaatsen, economische ongelijkheid eerder als onrechtvaardig en problematisch zullen beschouwen (hypothese 1).

Daarnaast wordt verondersteld dat klassenbewustzijn een directe invloed uitoefent op de perceptie van economische ongelijkheid. Personen met een hoger klassenbewustzijn worden geacht meer inzicht te hebben in ongelijkheid en zullen daardoor sterker geneigd zijn dit als problematisch te ervaren (hypothese 2).

Verder wordt verwacht dat de invloed van sociale klasse op de perceptie van economische ongelijkheid sterker zal worden naarmate iemand een hoger klassenbewustzijn heeft (hypothese 3).

Tot slot zijn leeftijd en geslacht opgenomen als controlevariabelen, om ervoor te zorgen dat de gevonden effecten niet toe te schrijven zijn aan deze achtergrondkenmerken.

Figuur 1: conceptueel model.

3. METHODEN

In dit hoofdstuk wordt de gebruikte dataset en onderzoeksprocedure beschreven, gevolgd door de operationalisatie van alle gebruikte variabelen. Daarna wordt de analyseopzet toegelicht, waarin wordt uitgelegd hoe de opgestelde hypothesen statistisch worden getoetst aan de hand van een hiërarchische lineaire regressieanalyse.

3.1 Beschrijving van de data en procedure

De dataset die gebruikt is voor dit onderzoek zijn afkomstig uit het LISS-panel. Het wordt beheerd door Centerdata aan de universiteit van Tilburg. Centerdata is een onafhankelijk non-profit onderzoeksinstituut dat onderzoekers en beleidsmakers ondersteunt bij onder andere dataverzameling. Het panel bestaat uit ongeveer 5000 Nederlandse huishoudens met 75000 individuele deelnemers vanaf 16 jaar. De samenstelling van het panel is gebaseerd op een aselechte steekproef uit het bevolkingsregister van het CBS. Dit maakt het representatief voor de Nederlandse bevolking.

Het LISS-panel is in 2007 opgericht als onderdeel van het MESS-project (Measurement and Experimentation in the Social Sciences) met als doel verschillende academische onderzoekdisciplines samen te brengen. Sinds 2019 is het LISS panel onderdeel van ODISSEI (Open Data Infrastructure for Social Science and Economic Innovations).

Jaarlijks wordt binnen het panel een kernstudie afgenomen. Dit is een set van vaste vragenlijsten over verschillende onderwerpen zoals gezondheid, persoonlijkheid, scholing etc. Deze kernmodules worden periodiek herhaald en aangevuld met incidentele vragenlijsten. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een incidentele vragenlijst genaamd ‘‘Werkbeleving en maatschappelijke opvattingen over ongelijkheid’’. Deze vragenlijst is uitgezet in mei en juni 2024. Het is ontworpen door onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen en de universiteit van Boston. In totaal werden 3998 panelleden tussen de leeftijden van 18 en 66 jaar uitgenodigd om hieraan deel te nemen. Uiteindelijk is de vragenlijst volledig ingevuld door 2719 respondenten, wat resulteert in een responspercentage van 67.2%.

De vragenlijst bestaat voornamelijk uit schaalvragen. Dit zijn vragen waarbij respondenten hun antwoord geven op een numerieke schaal, in dit geval een 7-puntsschaal van ‘helemaal oneens’ (1) tot ‘helemaal eens’ (7), waarmee houdingen en overtuigingen kunnen worden gemeten. De dataverzameling is uitgevoerd in de vorm van een online enquête,

aangeboden via het persoonlijke LISS-portaal waar alle panelleden toegang tot hebben. Respondenten konden de vragenlijst zelfstandig op een zelfgekozen moment invullen. Voor de analyse in dit onderzoek is een selectie gemaakt van de respondenten die de vragenlijsten volledig hebben ingevuld en geen missende waarden hadden op de variabelen die worden gebruikt. In de eerste instantie waren er resultaten van 2719 respondenten. Na het verwijderen van de missende waarden komt de uiteindelijke steekproefomvang op 2688 respondenten. In de tabel *misval* voor bijlage 1 is te zien dat 10 respondenten 1 van de gebruikte vragen niet hebben ingevuld, 11 respondenten 2, en 10 respondenten 3 van de gebruikte vragen niet hebben ingevuld. Deze missende waarden zijn uit de steekproef verwijderd, de precieze bewerkingen zijn terug te vinden aan het begin van het bijlagenhoofdstuk.

3.2 Operationalisering

3.2.1 Sociale klasse

De sociale klasse van respondenten is gemeten aan de hand van één item uit de vragenlijst *werkbeleving en maatschappelijke opvattingen over ongelijkheid*. ‘‘Als u hieruit uw sociale klasse zou moeten kiezen, welke kiest u dan?’’ Respondenten konden kiezen uit zes antwoordopties: (1) lagere klasse, (2) werkende klasse, (3) lagere middenklasse, (4) middenklasse, (5) hogere middenklasse en (6) hogere klasse. Deze variabele is in de dataset aangeduid als *klassebew4*. Het is een ordinale variabele en deze wordt direct opgenomen in de analyses, zonder verdere bewerkingen.

3.2.2 Perceptie van economische ongelijkheid

De perceptie van economische ongelijkheid is gemeten aan de hand van twee stellingen uit de vragenlijst *werkbeleving en maatschappelijke opvattingen over ongelijkheid*. Respondenten kregen de volgende stellingen voorgelegd. In hoeverre bent u het oneens of eens met de volgende uitspraken? ‘‘De verschillen in inkomen zijn in Nederland te groot.’’ (*ineq_1*) en ‘‘Ik maak me kwaad over verschillen in rijkdom tussen de rijken en de armen.’’ (*ineq_5*).

De antwoordmogelijkheden lopen van (1) helemaal oneens tot (7) Helemaal eens.

In totaal bevatte de dataset vijf stellingen over ongelijkheid. De keuze om alleen deze twee stellingen op te nemen is gebaseerd op inhoudelijke overwegingen. De andere items richtten zich voornamelijk op opvattingen over verantwoordelijkheid voor het verkleinen van ongelijkheid, terwijl *ineq_1* en *ineq_5* zich richten op de ervaren ongelijkheid en in hoeverre

dit als problematisch wordt gezien. Dit sluit goed aan bij hoe economische ongelijkheid in dit onderzoek in de theorie wordt geoperationaliseerd. Om de validiteit van de schaal te waarborgen is daarom besloten deze twee stellingen te combineren.

De twee items zijn samengevoegd tot een nieuwe schaal, genaamd Perceptie_ongelijkheid¹. Een hogere score betekent dat respondenten economische ongelijkheid als meer onrechtvaardig en problematisch beschouwen. De betrouwbaarheid van deze schaal is gemeten aan de hand van Cronbach's alpha, die uitkomt op 0.708. Een waarde boven de 0.7 kan binnen de sociale wetenschappen worden beschouwd als een indicatie van voldoende interne consistentie, wat inhoudt dat de twee items in voldoende mate eenzelfde onderliggend construct meten.

3.2.3 Klassenbewustzijn

Klassenbewustzijn is gemeten aan de hand van de vragen over *werkbeleving en maatschappelijke opvattingen over ongelijkheid*. In totaal bevat de dataset 19 items die in brede zin betrekking hebben op het thema klassenbewustzijn. Op basis van de theoretische definitie van Keefer et al. (2015), waarin klassenbewustzijn bestaat uit het besef dat verschillende sociale klassen bestaan, identificatie met een sociale klasse, het besef van structurele ongelijkheid en het herkennen van tegengestelde belangen tussen klassen, zijn vijf items geselecteerd die dit construct het beste weerspiegelen.

Respondenten kregen de volgende ja/nee-vraag: "Vindt u dat u onderdeel bent van een bepaalde sociale klasse?" (*klassebew2*). Daarnaast beoordeelden zij vier stellingen op een schaal van (1) helemaal oneens tot (7) helemaal eens.

"Eigenaren en aandeelhouders van bedrijven maken winst ten koste van werknemers en consumenten." (*klassebew5*),

"Grote bedrijven hebben tegenwoordig veel te veel macht in de Nederlandse samenleving." (*klassebew7*),

"Een van de belangrijkste redenen voor armoede is dat de economie gebaseerd is op privébezit en winst." (*klassebew8*),

"Het is belangrijk om je samen met anderen in te zetten voor een eerlijkere samenleving met minder uitbuiting van werknemers." (*klassebew18*).

Hoewel het op basis van de theorie voor de hand liggend is deze 5 items te combineren, is uiteindelijk gekozen om alleen de vier schaalvragen mee te nemen in de schaalvorming. Deze keuze is gebaseerd op twee overwegingen. Ten eerste is het methodologisch onverantwoord om

¹ Mijn begeleider heeft mij gevraagd alle variabelen met een hoofletter te noteren.

een ja/nee vraag te combineren met schaalvragen. Ten tweede roept het ja/nee item (*klassebew2*) inhoudelijk vragen op. Er is overwogen dit item op zichzelf te gebruiken om klassenbewustzijn te meten, maar wat verstaan respondenten precies onder ‘sociale klasse’? Dit kan onduidelijk of uiteenlopend zijn, waardoor de validiteit van dit item als losstaand meetinstrument beperkt is.

Om deze redenen zijn alleen de vier schaalvragen samengevoegd tot een nieuwe schaal, genaamd Klassenbewustzijn. De betrouwbaarheid van de schaal is gemeten aan de hand van Cronbach’s alpha die een waarde geeft van 0.724. Dit duidt wederom op een goede interne consistentie en betekent dat deze vier items goed samengevoegd kunnen worden tot een nieuwe schaal. Een hogere score op deze schaal geeft aan dat respondenten een sterkere mate van klassenbewustzijn hebben.

3.2.4 Controlevariabelen

Alle controlevariabelen zijn gemeten aan de hand van vragen afkomstig uit de vragenlijst *achtergrondvariabelen*.

Leeftijd is opgenomen als continue variabele op ratio-niveau gemeten en is uitgedrukt in jaren.

Geslacht is gemeten aan de hand van drie antwoordopties: (1) man, (2) vrouw en (3) anders. Voor het doen van de analyse is een dummyvariabele gecreëerd genaamd *Geslacht_dummy*. Hierbij hebben mannen een waarde van 0 en vrouwen een waarde van 1. De 6 respondenten die ‘anders’ hebben ingevuld zijn niet meegenomen in de hercodering.

3.3 Analyseopzet

De analyse bestaat uit een hiërarchische lineaire regressie, waarmee de invloed van Sociale klasse en Klassenbewustzijn op de Perceptie van economische ongelijkheid wordt onderzocht. De afhankelijke variabele is de Perceptie van economische ongelijkheid. De onafhankelijke variabelen zijn Sociale klasse en Klassenbewustzijn. Daarnaast worden Geslacht en Leeftijd opgenomen als controlevariabelen.

De analyse verloopt in vier stappen. Model 1 bevat de afhankelijke variabele Perceptie van economische ongelijkheid en de controle variabelen Leeftijd en Geslacht. Dit model vormt de basis en maakt het mogelijk om de toegevoegde waarde van Sociale klasse en Klassenbewustzijn in latere modellen te beoordelen.

Model 2 voegt de onafhankelijke variabele Sociale klasse toe. Hiermee wordt het directe effect van Sociale klasse op de Perceptie van economische ongelijkheid onderzocht, gecontroleerd voor Leeftijd en Geslacht. Dit model toetst hypothese 1: *Personen uit lagere sociale klassen zijn sterker geneigd economische ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch te beschouwen dan personen uit hogere sociale klassen.*

Model 3 voegt Klassenbewustzijn toe. Dit model onderzoekt het directe effect van Klassenbewustzijn op de Perceptie van economische ongelijkheid, evenals het verband tussen Sociale klasse en Klassenbewustzijn, gecontroleerd voor Leeftijd en Geslacht. Hiermee wordt hypothese 2 getoetst: *Personen met een hoger klassenbewustzijn zijn sterker geneigd economische ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch te zien, dan personen met een lager klassenbewustzijn.*

Model 4 voegt de interactieterm tussen Sociale klasse en Klassenbewustzijn toe. Dit model onderzoekt of het effect van Sociale klasse op de Perceptie van economische ongelijkheid afhankelijk is van de mate van Klassenbewustzijn, gecontroleerd voor Leeftijd en Geslacht. Hiermee wordt hypothese 3 getoetst: *De relatie tussen sociale klasse en het beschouwen van economische ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch wordt versterkt naarmate het klassenbewustzijn groter is.*

Voorafgaand aan de regressieanalyse worden beschrijvende statistieken van de variabelen gepresenteerd (zie bijlage 1). Ook worden de aannames van een lineaire regressie getoetst, waaronder lineariteit, multicollineariteit en het identificeren van eventuele uitbijters of invloedrijke punten (zie bijlage 3).

4. RESULTATEN

4.1 Beschrijvende statistieken

4.1.1 Univariate statistieken

Tabel 1 hieronder toont een overzicht van de univariate statistieken van de variabelen die zijn opgenomen in de analyses. Voor deze beschrijving zijn alleen de respondenten meegenomen die geen missende waarden hadden op de betrokken variabelen ($n=2688$). Voor de dummy variabele Geslacht zijn de percentages weergegeven.

De gemiddelde score op Perceptie van economische ongelijkheid is 4.452 ($SD = 1.365$) op een schaal die loopt van 1 tot 7. De mediaan ligt iets hoger, namelijk op 4.5 en het derde kwartiel (5.5) ligt een ruime punt hoger dan het gemiddelde. Dit duidt erop dat een aanzienlijk deel van de respondenten economische ongelijkheid als problematisch ervaren. De spreiding van de scores is relatief gezien groot, dit laat zien dat de meningen over economische ongelijkheid binnen de steekproef verdeeld zijn.

Voor Sociale klasse ligt het gemiddelde op 3.850 ($SD = 1.086$) en een mediaan van 4.0. De schaal loopt van 1 (lagere klasse) tot 6 (hogere klasse). De mediaan van 4 en het gemiddelde van rond de 4 bevestigt het bekende fenomeen dat veel mensen zichzelf tot de middenklasse rekenen.

Klassenbewustzijn heeft een gemiddelde score van 4.867 ($SD = 0.991$) op een schaal van 1 tot 7. De mediaan ligt op 5.0 met een waarde van 5.5 voor het derde kwartiel. Dit suggereert dat een groter gedeelte van de respondenten een redelijke mate van klassenbewustzijn laat zien. De spreiding ligt ten opzichte van de andere variabelen lager, wat betekent dat de antwoorden van de respondenten weinig uiteenlopen.

De gemiddelde Leeftijd van de respondenten is 45.16 jaar ($SD = 14.126$), met een minimumleeftijd van 18 en een maximumleeftijd van 67 jaar. De mediaan ligt op 46.5 jaar. Er is een evenwichtige verdeling van leeftijden met een lichte oververtegenwoordiging van de leeftijden tussen de 40 en 50 jaar.

Wat Geslacht betreft bestaat de steekproef voor 46.1% uit vrouwen en 53.9% uit mannen. De verdeling is daarmee redelijk in evenwicht, met een lichte oververtegenwoordiging van mannen.

Tabel 1. Beschrijvende statistieken (n=2688)

<i>Variabele</i>	<i>Gemiddelde/ percentages</i>	<i>Standaard- deviatie</i>	<i>Min.</i>	<i>1^e kwartiel</i>	<i>Mediaan</i>	<i>3^e kwartiel</i>	<i>Max.</i>
<i>Perceptie economische ongelijkheid</i>	4.452	1.365	1.000	3.500	4.500	5.500	7.000
<i>Sociale klasse</i>	3.850	1.086	1.000	4.000	4.000	5.000	6.000
<i>Klassenbewustzijn</i>	4.867	0.991	1.000	4.2500	5.000	5.500	7.000
<i>Leeftijd</i>	45.160	14.126	18.000	33.000	46.50	58.000	67.000
<i>Geslacht</i>							
1 = vrouw	46.100 %	-	-	-	-	-	-
0 = man	53.900 %	-	-	-	-	-	-

4.1.2 Bivariate statistieken

Tabel 2 toont de correlaties tussen de gebruikte variabelen voor de analyses in dit onderzoek (n=2688).

De Perceptie van economische ongelijkheid hangt zwak negatief samen met Sociale klasse ($r = -0.193$; $p < 0.01$). Dit betekent dat respondenten die zichzelf hoger op de sociale ladder plaatsen, economische ongelijkheid minder snel als problematisch beschouwen. Dit verband is in lijn met de theoretische verwachting.

Daarnaast is er een sterke positieve correlatie tussen de Perceptie van economische ongelijkheid en Klassenbewustzijn ($r = 0.563$; $p < 0.01$). Hoe sterker het Klassenbewustzijn van mensen, hoe groter de kans dat economische ongelijkheid als een probleem en onrechtvaardig ervaren wordt. Dit ondersteunt de aanname dat klassenbewuste individuen kritischer zijn op ongelijkheid.

Tussen Sociale Klasse en Klassenbewustzijn is een zwakke negatieve correlatie gevonden ($r = -0.128$; $p < 0.01$). Respondenten die zichzelf lager in de sociale hiërarchie plaatsen, lijken gemiddeld een iets hoger klassenbewustzijn te hebben.

Leeftijd correleert zwak negatief met Sociale klasse ($r = -0.041$; $p < 0.05$). Dit suggereert dat oudere respondenten zichzelf iets lager positioneren op de sociale ladder ten opzichte van

jongere respondenten. Er is geen noemenswaardige samenhang gevonden tussen Leeftijd en Klassenbewustzijn of Leeftijd en de Perceptie van economische ongelijkheid.

Tot slot blijkt geslacht, waarbij (0) man en (1) vrouw, zwak positief te correleren met de Perceptie van economische ongelijkheid ($r = 0.121$; $p < 0.01$). Dit wil zeggen dat vrouwen economische ongelijkheid gemiddeld als problematischer ervaren dan mannen.

Tabel 2. Correlaties tussen variabelen (n=2688)

<i>Variable</i>	<i>Perceptie ongelijkheid</i>	<i>Sociale klasse</i>	<i>Klassen bewustzijn</i>	<i>Leeftijd</i>	<i>Geslacht</i>
<i>Perceptie economische ongelijkheid</i>	1.000	-0.193**	0.563**	0.021	0.121**
<i>Sociale klasse</i>	-	1.000	-0.128**	-0.041*	-0.260
<i>Klassenbewustzijn</i>		-	1.000	0.028	0.031
<i>Leeftijd</i>			-	1.000	-0.053**
<i>Geslacht</i>				-	1.000

** significant bij $p < 0,01$ * significant bij $p < 0,05$

4.2 Modevaluatie

4.2.1 Modelfit

Tabel 3 toont de proportie verklaarde variantie (R^2) van elk regressiemodel afzonderlijk, evenals de verandering in verklaarde variantie tussen de modellen (R^2 -change). Om te bepalen of deze verschillen significant zijn, is gebruik gemaakt van partiële F-toetsen met bijbehorende p-waarden.

Model 1, waarin alleen de controle variabelen Leeftijd en Geslacht zijn opgenomen, verklaart 1.5% van de variantie in de Perceptie van economische ongelijkheid ($R^2 = 0.015$). Hoewel dit een kleine proportie is, is het wel een significante verbetering ten opzichte van het lege model ($F(2,2685) = 20.993$; $p < 0.001$). De controle variabelen leveren een kleine maar wel statistisch betekenisvolle bijdrage.

Model 2 voegt Sociale klasse toe aan de controlevariabelen. De proportie verklaarde variantie stijgt hier naar 5.1%, een toename van 3.6% (R^2 -change = 0.036). Deze toename is significant ($F(1,2684) = 101.059$; $p < 0.001$) en wijst er op dat Sociale klasse een relevante voorspeller is van hoe respondenten economische ongelijkheid beoordelen.

In model 3 wordt Klassenbewustzijn toegevoegd. Dit leidt tot een sterke stijging in verklaarde variantie, namelijk naar 34.2% ($R^2 = 0.342$). Deze toename is significant ($F(1, 2683) = 1185.942$; $p < 0.001$) en laat zien dat Klassenbewustzijn een sterke voorspeller is van de perceptie van economische ongelijkheid.

Tot slot wordt in model 4 de interactieterm tussen Sociale klasse en Klassenbewustzijn opgenomen. De proportie verklaarde variantie stijgt hierbij nauwelijks (R^2 -change = 0.001). Deze toename is statistisch wel significant, maar dus erg klein ($F(1,2682) = 4.963$; $p = 0.026$).

Model 3, waarin de controle variabelen Leeftijd en Geslacht, Sociale klasse en Klassenbewustzijn zijn opgenomen, verklaart de meeste variantie in de afhankelijke variabele Perceptie van economische ongelijkheid. Dit model biedt daarmee de beste fit voor het voorspellen van hoe economische ongelijkheid wordt gezien.

Tabel 3: resultaten stapsgewijze regressieanalyse (n=2688)

Variabele	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		VIF
	b (SE)	p	b (SE)	p	b (SE)	p	b (SE)	p	
Constante	4.125 (0.093)	<0.001	4.159 (0.092)	<0.001	4.277 (0.077)	<0.001	4.257 (0.076)	<0.001	
Geslacht	0.335 (0.052)	<0.001	0.321 (0.052)	<0.001	0.277 (0.043)	<0.001	0.275 (0.043)	<0.001	1.007
Leeftijd	0.003 (0.002)	0.153	0.002 (0.002)	0.303	0.001 (0.002)	0.702	0.001 (0.002)	0.613	1.008
^a Sociale klasse	-		-0.238 (0.024)	<0.001	-0.151 (0.020)	<0.001	-0.154 (0.020)	<0.001	2.081
^b Klassenbewust zijn	-		-		0.750 (0.022)	<0.001	0.747 (0.022)	<0.001	1.041
Sociale klasse x Klassenbewustzijn	-		-		-		0.043 (0.019)	<0.001	2.079
R ²	0.015		0.051		0.342		0.343		
R ² change	0.015		0.036		0.291		0.001		
F change	20.993	<0.001	101.059	<0.001	1185.942	<0.001	4.963	0.026	

^a De variabele 'Sociale klasse' is gecentreerd^b De variabele 'Klassenbewustzijn' is gecentreerd

4.2.2 Assumptiecontrole, multicollineariteit en uitbijters

Allereerst is gecontroleerd of er wordt voldaan aan de assumpties voor een lineaire regressieanalyse. Uit de analyses blijkt dat grotendeels aan de assumpties wordt voldaan. Over de assumptie van een aselekt getrokken streekproef valt te twijfelen, dit is verder uitgediept in de bijlage 3 en de discussie (hoofdstuk 5).

Daarnaast is vastgesteld dat er geen sprake is van problematische multicollineariteit. Alle waarden van de Variance Inflation Factor (VIF) bleven onder de grens van 4, wat aangeeft dat de onafhankelijke variabelen geen te sterke onderlinge samenhang hebben.

Om de invloed van uitbijters en invloedrijke observaties te bepalen is gebruik gemaakt van de gestandaardiseerde residuen, de leverage, de DFFIT en de Cook's Distance. Op basis van deze modeldiagnostieken zijn er 43 uitbijters geconstateerd. Deze observaties zijn vervolgens uit de dataset verwijderd, waarna de regressieanalyse opnieuw is uitgevoerd. Voor de verschillen tussen de analyse met en zonder uitbijters zie bijlage 3.

4.3 Hypothesetoetsing

De drie hypothesen die in het theoriehoofdstuk zijn geformuleerd, zijn getoetst met behulp van een lineaire regressieanalyse. De uitkomsten zijn weergegeven in de tabel hieronder. (Bijlage 2).

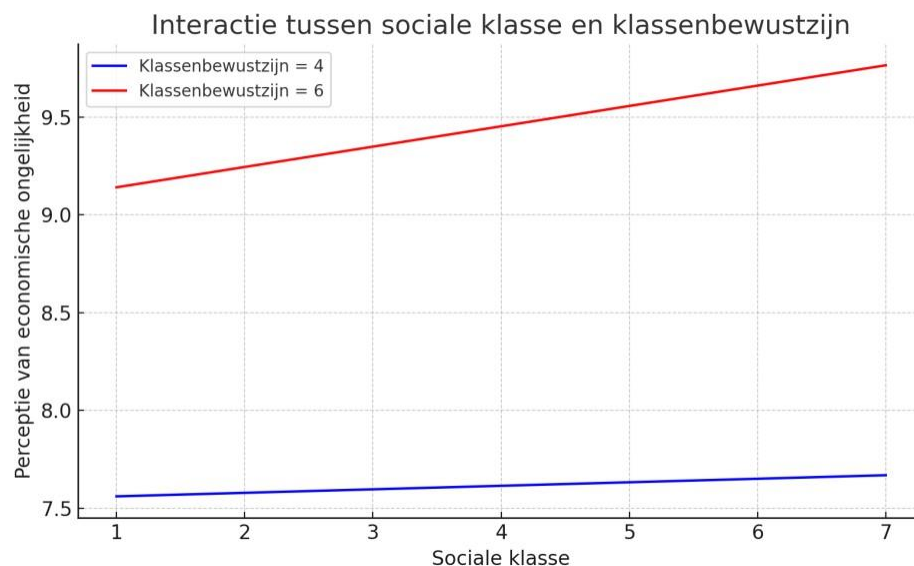
De eerste hypothese luidde: *Personen uit lagere sociale klassen zijn sterker geneigd economische ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch te beschouwen dan personen uit hogere sociale klassen.*

In model 2 is de variabele Sociale klasse toegevoegd aan het model met de controlevariabelen Leeftijd en Geslacht. Hieruit blijkt dat Sociale klasse een significant negatief effect heeft op de perceptie van economische ongelijkheid ($b = -0.238$; $p < 0.001$). Dit effect blijft bestaan in model 3 ($b = -0.151$; $p < 0.001$) en in model 4 ($b = -0.154$; $p < 0.001$). Ondanks dat de sterkte wel iets afneemt na het toevoegen van Klassenbewustzijn en de Interactieterm, is er wel consistent bewijs gevonden voor de eerste hypothese.

Hypothese 2: *Personen met een hoger klassenbewustzijn zijn sterker geneigd economische ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch te zien, dan personen met een lager klassenbewustzijn,* kan getoetst worden aan de hand van model 3. Deze toont aan dat Klassenbewustzijn een sterke positieve significante voorspeller is ($b = 0.750$; $p < 0.001$). Dit effect blijft stabiel in model 4 ($b = 0.747$; $p < 0.001$). Deze bevindingen ondersteunen de tweede hypothese en bevestigt dat klassenbewustzijn op zichzelf een belangrijke rol speelt in het bepalen van de perceptie van economische ongelijkheid.

De laatste hypothese, hypothese 3: *De relatie tussen sociale klasse en het beschouwen van economische ongelijkheid als onrechtvaardig en problematisch wordt versterkt naarmate het klassenbewustzijn groter is,* kan getoetst worden aan de hand van model 4. Hiervoor is een interactieterm gecreëerd tussen Sociale klasse en Klassenbewustzijn. Deze interactie is significant ($b = 0.043$; $p = 0.026$ wat wijst op een modererend effect. Naarmate het klassenbewustzijn toeneemt, wordt de negatieve relatie tussen sociale klasse en de perceptie van economische ongelijkheid sterker. Hiermee wordt ook bewijs gevonden voor de derde hypothese. Dit modererende effect wordt visueel bevestigd in figuur 2 hieronder. Hierin is te zien dat bij een lagere mate van klassenbewustzijn (een score van 4) de relatie tussen sociale klasse en de perceptie van economische ongelijkheid relatief vlak verloopt. De lijn stijgt nauwelijks en dit laat zien dat de sociale klasse waartoe iemand behoort bij mensen met een laag klassenbewustzijn weinig invloed heeft op hoe zij economische ongelijkheid ervaren. Bij

een hoger klassenbewustzijn (een score van 6) daarentegen, is een duidelijke positieve stijging in de helling te zien. Dit laat zien dat een hoger klassenbewustzijn wel degelijk invloed heeft op hoe mensen ongelijkheid beoordelen en dat dus mensen met een hoger klassenbewustzijn aanzienlijk kritischer zijn tegenover economische ongelijkheid, ongeacht hun objectieve klassenpositie.

Figuur 2: interactie-effect tussen sociale klasse en klassenbewustzijn.

De controlevariabele Geslacht is in alle modellen significant gevonden. Vrouwen lijken gemiddeld economische ongelijkheid als meer onrechtvaardig te beoordelen dan mannen, dit sluit aan bij de verwachtingen uit de literatuur. Leeftijd vertoont in geen van de modellen een significant effect.

5. CONCLUSIE

In dit onderzoek stond de volgende vraag centraal: *In hoeverre beïnvloedt sociale klasse de houding ten aanzien van economische ongelijkheid, en wordt deze relatie beïnvloed door de mate van klassenbewustzijn?*

Om deze vraag te beantwoorden is een hiërarchische lineaire regressieanalyse uitgevoerd op basis van gegevens uit het LISS-panel (2024). De resultaten tonen aan dat mensen die zichzelf lager op de sociale ladder plaatsen, gemiddeld negatiever oordelen over economische ongelijkheid. Deze relatie is statistisch significant, ook wanneer gecontroleerd wordt voor Geslacht en Leeftijd. Daarmee wordt bevestigd dat subjectieve sociale klasse samenhangt met hoe rechtvaardig mensen economische ongelijkheid vinden.

Daarnaast blijkt dat Klassenbewustzijn een sterke en onafhankelijke voorspeller is van de Perceptie van economische ongelijkheid. Respondenten met een hoger klassenbewustzijn ervaren economische ongelijkheid gemiddeld als meer problematisch, ongeacht hun positie op de sociale ladder. Hiermee wordt duidelijk dat de persoonlijke overtuiging van het bestaan van sociale klassen invloedrijker is dan de subjectieve klassenpositie zelf.

Verder laat de analyse zien dat het effect van Sociale klasse op de Perceptie van ongelijkheid sterker wordt naarmate het klassenbewustzijn toeneemt. De significantie van de interactieterm wijst op een modererend effect van klassenbewustzijn. Dit betekent dat mensen die zichzelf laag op de sociale ladder plaatsen én een sterk klassenbewustzijn hebben, het meest geneigd zijn om economische ongelijkheid als onrechtvaardig te beschouwen. Deze bevinding ondersteunt de verwachting dat klassenbewustzijn de relatie tussen sociale klasse en perceptie versterkt.

Wat de controlevariabelen betreft blijkt Geslacht in alle modellen een significante rol te spelen: vrouwen beschouwen economische ongelijkheid over het algemeen als problematischer dan mannen. Leeftijd daarentegen heeft in dit onderzoek geen significant effect laten zien. Samenvattend laat dit onderzoek zien dat percepties van ongelijkheid niet alleen samenhangen met iemands sociale positie, maar vooral met hoe mensen die positie ervaren. Het subjectieve bewustzijn van ongelijkheid blijkt daarmee belangrijker dan de objectieve plaats op de sociale ladder. Deze bevindingen dragen bij aan een beter begrip van hoe structurele ongelijkheid wordt geïnterpreteerd, en onderstrepen het belang van subjectieve klassenbeleving en klassenbewustzijn bij het verklaren van maatschappelijke opvattingen over ongelijkheid.

6. DISCUSSIE

Dit onderzoek kent een aantal belangrijke methodologische beperkingen. De belangrijkste betreft de operationalisatie van klassenbewustzijn. In de literatuur wordt klassenbewustzijn vaak als concept omschreven met meerdere lagen. Keefer en collega's (2015) noemen vier centrale componenten, namelijk: klassenidentificatie, klassenonderscheid, erkenning van structurele ongelijkheid en het besef van conflicterende belangen. In dit onderzoek kon slechts een klein gedeelte van deze dimensies worden meegenomen, doordat er gebruik werd gemaakt van een bestaande dataset. Hierdoor wordt het construct onvolledig gemeten wat ten koste gaat van de begripsvaliditeit van het onderzoek. Voor toekomstig onderzoek is het daarom van belang om voorafgaand aan de dataverzameling zorgvuldig te bepalen wat er precies gemeten moet worden en welke onderliggende constructen daarbij horen, zodat de vragenlijst hierop afgestemd kan worden en de operationalisatie hiermee meer valide is.

Daarnaast zijn er kanttekeningen te plaatsen bij de wijze van steekproeftrekking. Hoewel het LISS-panel een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking biedt, moeten er met een aantal zaken rekening gehouden worden. Het LISS-panel bestaat uit huishoudens, wat betekent dat de vragenlijsten door meerdere personen uit eenzelfde huishouden kunnen worden ingevuld. Dit zou betekenen dat er mogelijke meerdere personen uit hetzelfde huishouden in de steekproef zijn opgenomen, wat de aanname van onafhankelijke waarnemingen schendt. Dit kan gevolgen hebben voor de betrouwbaarheid van de regressieanalyses.

Naast methodologische beperkingen blijkt uit de uitbijteranalyse dat na het verwijderen van de 43 gevonden invloedrijke punten dat klassenbewustzijn en het interactie-effect compleet wegvallen. Dit valt waarschijnlijk toe te schrijven aan het feit dat deze waarden relatief veel spreiding veroorzaakten binnen de variabele klassenbewustzijn. Het verwijderen van de cases heeft gezorgd voor onvoldoende variantie, waardoor SPSS de variabele heeft uitgesloten van de analyse. Deze uitbijters waren mogelijk cruciaal voor het gevonden verband tussen klassenbewustzijn en de perceptie van economische ongelijkheid, evenals het gevonden significante-interactie-effect. Hoewel het in statistische zin gebruikelijk is om invloedrijke observaties kritisch te beoordelen, laat deze bevinding zien dat het verwijderen van deze cases niet alleen gevolgen heeft voor de modelfit, maar ook de inhoudelijke kern van het onderzoek.

Ondanks deze beperkingen draagt dit onderzoek bij aan het inzicht dat percepties van ongelijkheid niet slechts voorkomen uit objectieve omstandigheden, maar vooral uit de manier waarop mensen hun maatschappelijke positie beleven. Klassenbewustzijn blijkt hierbij een belangrijke schakel, het lijkt individuen een kader te bieden om structurele ongelijkheid te herkennen en een mening over te vormen. Dit onderzoek bevestigt daarmee eerdere bevindingen van onder meer Kenworthy en McCall (2007) en Mijs (2023), dat niet alleen de economische positie bepalend is voor hoe mensen denken over ongelijkheid. Ook culturele overtuigingen, gevoelens over rechtvaardigheid en subjectieve ervaringen blijken een grote rol te spelen. In lijn hiermee laat dit onderzoek zien dat de subjectieve sociale klasse en klassenbewustzijn sterker samenhangen met de perceptie van economische ongelijkheid dan objectieve indicatoren zoals geslacht of leeftijd.

Dit inzicht is niet alleen theoretisch relevant, maar ook van belang voor beleidsvorming. Beleid voor het verminderen van ongelijkheid dat zich enkel richt op inkomensherverdeling of onderwijsniveau schiet mogelijk tekort als er geen rekening wordt gehouden met bewustzijn en percepties van de mensen binnen de samenleving. Het versterken van klassenbewustzijn zou bijvoorbeeld een belangrijke strategie kunnen zijn in het verminderen van de ervaren economische ongelijkheid.

In vervolgonderzoek zou het waardevol zijn om ook andere mogelijke verklarende factoren te onderzoeken, zoals bijvoorbeeld politieke voorkeur, culturele waarden of geloofsovertuiging, om zo een completer beeld te krijgen over de vorming van houdingen tegenover ongelijkheid.

7. LITERATUUR

- Bertero, A., Franetovic, G. & Mijs, J.J.B. (2024). Inequality Belief Systems: What They Look Like, How to Study Them, and Why They Matter. *Social Indicators Research*, 174, 445–472.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025a, 16 januari). 56 procent vermogen in handen van 10 procent huishoudens. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2025/03/56-procent-vermogen-in-handen-van-10-procent-huishoudens>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2025b). Monitor brede welvaart & de Sustainable Development Goals (SDG's). CBS. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/monitor-brede-welvaart-en-de-sustainable-development-goals>
- Franke, W. W., & Witko, C. (2023). Unions, class identification, and policy attitudes. *The Journal of Politics*, 85(2), 1-15.
- Janmaat, J. G. (2013). Subjective Inequality: a Review of International Comparative Studies on People's Views about Inequality. *European Journal of Sociology*, 54(03), 357–389.
- Keefer, L. A., Goode, C., & Van Berkel, L. (2015). Toward a psychological study of class consciousness: Development and validation of a social psychological model. *Journal of Social and Political Psychology*, 3(2), 253–290.
- Kenworthy, L., & McCall, L. (2007). Inequality, public opinion and redistribution. *Socio-Economic Review*, 6(1), 35–68.
- LISS Panel (2022). Centerdata, Tilburg University. <https://www.lissdata.nl/>
- Mijs, J. J. B. (2023). Learning about inequality in unequal America: How heterogeneity in college shapes students' beliefs about meritocracy and racial discrimination. *Research in Social Stratification and Mobility*, 85, 100814.

- Newman, Benjamin J., Christopher D. Johnston & Patrick L. Lown (2015). *False Consciousness or Class Awareness? Local Income Inequality, Personal Economic Position, and Belief in American Meritocracy*. *American Journal of Political Science*, 59(2): 326–340.
- Oxfam (2024). *Inequality Inc.: How corporate power divides our world and the need for a new era of public action*. <https://www.oxfam.org/en/research/inequality-inc>
- Piketty, T. (2014). Capital in the twenty-first century: A multidimensional approach to the history of capital and social classes. *The British Journal of Sociology*, 65(4), 736–747.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Draak, M., (2024). *Op elkaar bouwen? Solidariteit in Nederland op het gebied van wonen*. Sociaal en Cultureel Planbureau.
- VCP. (2025, 13 maart). *Debat over positie van de middenklasse in Nederland*. <https://www.vcp.nl/debat-over-positie-van-de-middenklasse-in-nederland/>
- Wright, E. O. (2005). Foundations of a neo-Marxist class analysis. In E.O. Wright (Ed.), *Approaches to class analysis* (p. 4-30). Cambridge University Press.

8. BIJLAGEN

Voorafgaand aan de analyses is een filter toegepast om de missende waarden in de gebruikte variabelen uit te sluiten. Dit filter is gebaseerd op het ontbreken van data voor Perceptie_ongelijkheid, Sociale klasse, Klassenbewustzijn, Leeftijd en Geslacht. De uiteindelijke steekproefomvang is teruggebracht van 2719 naar 2688 respondenten. De bewerkingen zijn hieronder te zien.

```
COMPUTE Misval=Missing(perceptie_ongelijkheid2.0) + Missing(klassebew4) +
Missing(klassenbewustzijn) + Missing(leeftijd) + Missing(geslacht_dummy).
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=Misval
/ORDER=VARIABLE.
```

```
USE ALL.
COMPUTE filter_$=(Misval = 0).
VARIABLE LABELS filter_$ 'Misval = 0 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.
```

Statistics

Misval

N	Valid	2719
	Missing	0

Statistics

Misval

N	Valid	2688
	Missing	0

Misval

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	2688	98.9	98.9	98.9
	1.00	10	.4	.4	99.2
	2.00	11	.4	.4	99.6
	3.00	10	.4	.4	100.0
	Total	2719	100.0	100.0	

8.1 Bijlage 1: beschrijvende statistieken en operationalisaties

8.1.1 Sociale klasse

Voor het meten van de variabele sociale klasse is gebruik gemaakt van de variabele *klassebew4*. De variabele wordt direct opgenomen in de analyse zonder verdere bewerkingen toe te passen.

FREQUENCIES VARIABLES=klassebew4

/NTILES=4

/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS SESKEW

/ORDER=ANALYSIS.

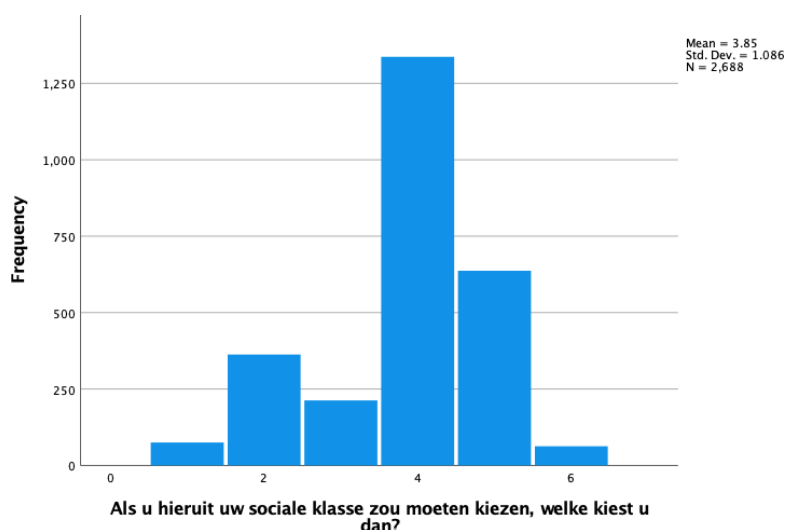
GRAPH

/HISTOGRAM=klassebew4.

Statistics

Als u hieruit uw sociale klasse zou moeten kiezen, welke kiest u dan?

N	Valid	2688
	Missing	0
Mean		3.85
Std. Deviation		1.086
Skewness		-.748
Std. Error of Skewness		.047
Minimum		1
Maximum		6
Percentiles	25	4.00
	50	4.00
	75	5.00

Als u hieruit uw sociale klasse zou moeten kiezen, welke kiest u dan?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Lagere klasse	75	2.8	2.8	2.8
	Werkende klasse	363	13.5	13.5	16.3
	Lagere middenklasse	213	7.9	7.9	24.2
	Middenklasse	1337	49.7	49.7	74.0
	Hogere middenklasse	637	23.7	23.7	97.7
	Hogere klasse	63	2.3	2.3	100.0
	Total	2688	100.0	100.0	

8.1.2 Perceptie van economische ongelijkheid

Oorspronkelijke variabele

Om de perceptie van economische ongelijkheid te meten wordt gebruik gemaakt van de volgende items: *ineq_1* en *ineq_5*. Respondenten konden kiezen uit 7 antwoordmogelijkheden. Waarbij een hogere score een negatievere kijk laat zien op economische ongelijkheid. In totaal bevatte de dataset vijf items gerelateerd aan ongelijkheid. De keuze om alleen het eerste en het laatste item op te nemen, is gemaakt omdat zo alleen percepties over het bestaan van en de houding tegenover ongelijkheid worden meegenomen. De andere items gaan namelijk deels over wie verantwoordelijk zou moeten zijn voor het oplossen van de ongelijkheid. Vanwege validiteitsoverwegingen zijn daarom alleen *ineq_1* en *ineq_5* meegenomen in de schaalvorming.

```
FREQUENCIES VARIABLES=ineq_1 ineq_5  
/NTILES=4  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS SESKEW  
/ORDER=ANALYSIS.
```

Statistics

		De verschillen in inkomen zijn in Nederland te groot.	Ik maak me kwaad over verschillen in rijkdom tussen de rijken en de armen.
N	Valid	2688	2688
	Missing	0	0
Mean		4.90	4.00
Std. Deviation		1.403	1.686
Skewness		-.684	-.097
Std. Error of Skewness		.047	.047
Minimum		1	1
Maximum		7	7
Percentiles	25	4.00	3.00
	50	5.00	4.00
	75	6.00	5.00

De verschillen in inkomen zijn in Nederland te groot.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	39	1.5	1.5	1.5
	Oneens	187	7.0	7.0	8.4
	Een beetje oneens	183	6.8	6.8	15.2
	Niet oneens en niet eens	476	17.7	17.7	32.9
	Een beetje eens	767	28.5	28.5	61.5
	Eens	780	29.0	29.0	90.5
	Helemaal eens	256	9.5	9.5	100.0
	Total	2688	100.0	100.0	

Ik maak me kwaad over verschillen in rijkdom tussen de rijken en de armen.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	217	8.1	8.1	8.1
	Oneens	442	16.4	16.4	24.5
	Een beetje oneens	269	10.0	10.0	34.5
	Niet oneens en niet eens	673	25.0	25.0	59.6
	Een beetje eens	556	20.7	20.7	80.2
	Eens	338	12.6	12.6	92.8
	Helemaal eens	193	7.2	7.2	100.0
	Total	2688	100.0	100.0	

Betrouwbaarheid en bewerkingen

Er is een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd om de interne consistentie van de items te bepalen. Hiervoor is de cronbach's alpha berekend. Hieruit komt een waarde van ($\alpha = 0.708$). Dit duidt op een goede interne consistentie wat betekent dat de items samen goed samengevoegd kunnen worden om een nieuwe schaal te vormen. Hierna is dan ook een nieuwe variabele gecreëerd: *perceptie_ongelijkheid*.

RELIABILITY

```
/VARIABLES=ineq_1 ineq_5
/SCALE('ALL VARIABLES') ALL
/MODEL=ALPHA
/SUMMARY=TOTAL.
```

```
COMPUTE perceptie_ongelijkheid=(ineq_1 + ineq_5) / 2.
```

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	2688	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	2688	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.708	2

Nieuwe variabale

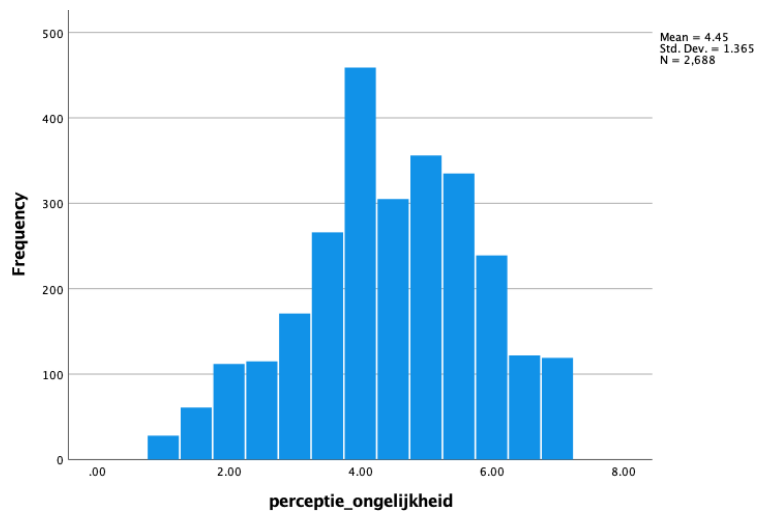
```
FREQUENCIES VARIABLES=perceptie_ongelijkheid
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS SESKEW
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
GRAPH
/HISTOGRAM=perceptie_ongelijkheid.
```

Statistics

perceptie_ongelijkheid

N	Valid	2688
	Missing	0
Mean		4.4516
Std. Deviation		1.36476
Skewness		-.245
Std. Error of Skewness		.047
Minimum		1.00
Maximum		7.00
Percentiles	25	3.5000
	50	4.5000
	75	5.5000

8.1.3 Klassenbewustzijn

Oorspronkelijke variabele

Op basis van de theorie is er een selectie gemaakt van vier items die gezamenlijk een schaal vormen voor klassenbewustzijn: *klassebew5*, *klassebew7*, *klassebew8* en *klassebew18*. Deze bestaat uit vier likert-schaalvragen met antwoordmogelijkheden van helemaal oneens (1) tot helemaal eens (7).

```
FREQUENCIES VARIABLES=klassebew5 klassebew7 klassebew8 klassebew18
/NTILES=4
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS SESKEW
/ORDER=ANALYSIS.
```

Statistics

		Eigenaren en aandeelhouders van bedrijven maken winst ten koste van werknemers e	Grote bedrijven hebben tegenwoordig veel te veel macht in de Nederlandse samenle	Een van de belangrijkste redenen voor armoede is dat de economie gebaseerd is op	Het is belangrijk om je samen met anderen in te zetten voor een eerlijkere samen
N	Valid	2688	2688	2688	2688
	Missing	0	0	0	0
Mean		4.73	5.09	4.47	5.16
Std. Deviation		1.412	1.284	1.513	1.117
Skewness		-.583	-.587	-.368	-.540
Std. Error of Skewness		.047	.047	.047	.047
Minimum		1	1	1	1
Maximum		7	7	7	7
Percentiles	25	4.00	4.00	4.00	4.00
	50	5.00	5.00	5.00	5.00
	75	6.00	6.00	6.00	6.00

Eigenaren en aandeelhouders van bedrijven maken winst ten koste van werknemers en consumenten.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	41	1.5	1.5	1.5
	Oneens	240	8.9	8.9	10.5
	Een beetje oneens	171	6.4	6.4	16.8
	Niet oneens en niet eens	561	20.9	20.9	37.7
	Een beetje eens	809	30.1	30.1	67.8
	Eens	660	24.6	24.6	92.3
	Helemaal eens	206	7.7	7.7	100.0
	Total	2688	100.0	100.0	

Grote bedrijven hebben tegenwoordig veel te veel macht in de Nederlandse samenleving.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	15	.6	.6	.6
	Oneens	106	3.9	3.9	4.5
	Een beetje oneens	143	5.3	5.3	9.8
	Niet oneens en niet eens	556	20.7	20.7	30.5
	Een beetje eens	722	26.9	26.9	57.4
	Eens	817	30.4	30.4	87.8
	Helemaal eens	329	12.2	12.2	100.0
	Total	2688	100.0	100.0	

Een van de belangrijkste redenen voor armoede is dat de economie gebaseerd is op privébezit en winst.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	84	3.1	3.1	3.1
	Oneens	290	10.8	10.8	13.9
	Een beetje oneens	211	7.8	7.8	21.8
	Niet oneens en niet eens	745	27.7	27.7	49.5
	Een beetje eens	593	22.1	22.1	71.5
	Eens	570	21.2	21.2	92.7
	Helemaal eens	195	7.3	7.3	100.0
	Total	2688	100.0	100.0	

Het is belangrijk om je samen met anderen in te zetten voor een eerlijkere samenleving met minder uitbuiting van werknemers.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Helemaal oneens	14	.5	.5	.5
	Oneens	41	1.5	1.5	2.0
	Een beetje oneens	81	3.0	3.0	5.1
	Niet oneens en niet eens	615	22.9	22.9	27.9
	Een beetje eens	793	29.5	29.5	57.4
	Eens	894	33.3	33.3	90.7
	Helemaal eens	250	9.3	9.3	100.0
	Total	2688	100.0	100.0	

Betrouwbaarheid en bewerkingen

Voor deze vier items is een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd aan de hand van het berekenen van de cronbach's aplha. Deze geeft een waarde van 0.724. Dit wijst op een goede interne consistentie. Deze items samengevoegd tot een nieuwe schaal, genaamd *klassenbewustzijn*.

RELIABILITY

/VARIABLES=klassebew5 klassebew7 klassebew8 klassebew18

/SCALE('ALL VARIABLES') ALL

/MODEL=ALPHA

/SUMMARY=TOTAL.

COMPUTE klassenbewustzijn=(klassebew5 + klassebew7 + klassebew8 + klassebew18) / 4.

Case Processing Summary

		N	%
Cases	Valid	2688	100.0
	Excluded ^a	0	.0
	Total	2688	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
.724	4

Nieuwe variabele

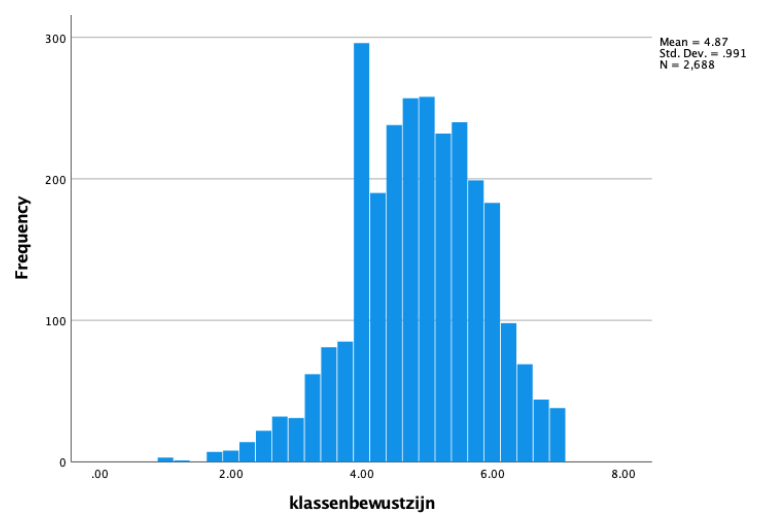
```
FREQUENCIES VARIABLES=klassenbewustzijn  
/NTILES=4  
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS SESKEW  
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
GRAPH  
/HISTOGRAM=klassenbewustzijn.
```

Statistics

klassenbewustzijn

N	Valid	2688
	Missing	0
Mean		4.8665
Std. Deviation		.99073
Skewness		-.308
Std. Error of Skewness		.047
Minimum		1.00
Maximum		7.00
Percentiles	25	4.2500
	50	5.0000
	75	5.5000

8.1.4 Controlevariabelen

Voor het meten van leeftijd is gebruik gemaakt van de variabele *leeftijd*. De variabele wordt direct opgenomen in de analyse zonder verdere bewerkingen toe te passen.

```
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS SESKEW
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

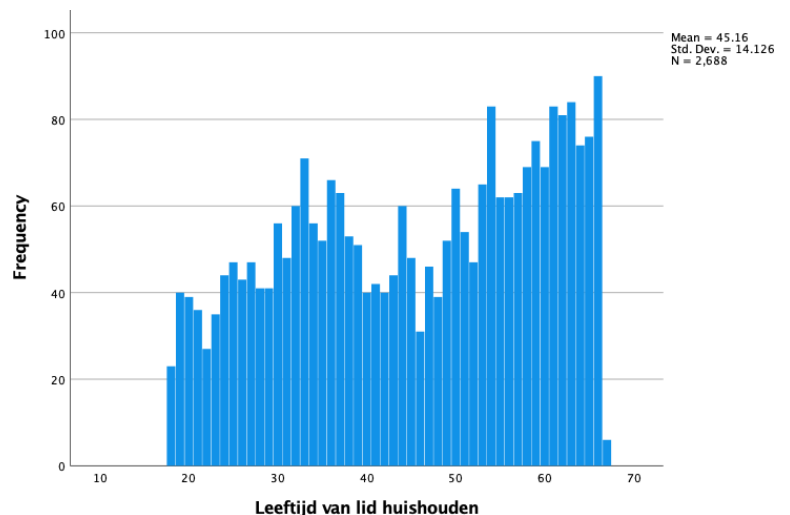
```
GRAPH
```

```
/HISTOGRAM=leeftijd.
```

Statistics

klassenbewustzijn

N	Valid	2688
	Missing	0
Mean		4.8665
Std. Deviation		.99073
Skewness		-.308
Std. Error of Skewness		.047
Minimum		1.00
Maximum		7.00
Percentiles	25	4.2500
	50	5.0000
	75	5.5000

Geslacht wordt gemeten door gebruik te maken van *geslacht*. Deze variabele heeft drie antwoordopties: (1) man, (2) vrouw en (3) anders. Voor het doen van de analyse is een dummyvariabele gecreëerd genaamd *geslacht_dummy*. Hierbij hebben mannen een waarde van 0 en vrouwen een waarde van 1. Er zijn in totaal 6 respondenten die die ‘anders’ hebben ingevuld, deze worden niet meegenomen in de hercodering.

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS SESKEW
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

```
RECODE geslacht (1=0) (2=1) INTO geslacht_dummy.
```

```
EXECUTE.
```

```
FREQUENCIES VARIABLES=geslacht_dummy
```

```
/NTILES=4
```

```
/STATISTICS=STDDEV MINIMUM MAXIMUM MEAN SKEWNESS SESKEW
```

```
/ORDER=ANALYSIS.
```

Statistics

Geslacht

		2688
		0
Mean		1.54
Std. Deviation		.499
Skewness		-.149
Std. Error of Skewness		.047
Minimum		1
Maximum		2
Percentiles	25	1.00
	50	2.00
	75	2.00

geslacht_dummy

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	.00	1244	46.3	46.3	46.3
	1.00	1444	53.7	53.7	100.0
	Total	2688	100.0	100.0	

8.2 Bijlage 2: regressieanalyse

8.2.1 Bivariate analyse

Correlaties tussen variabelen

Om de correlaties tussen de variabelen uit te rekenen is gebruik gemaakt van de Pearsons's

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=perceptie_ongelijkheid klassebewustzijn leeftijd geslacht_dummy
/PRINT=TWOTAIL NOSIG FULL
/MISSING=PAIRWISE.
```

Correlations

		perceptie_ongelijkheid	Sociale klasse	klassebewustzijn	Leeftijd van lid huishouden	geslacht_dummy
perceptie_ongelijkheid	Pearson Correlation	1	-.193**	.563**	.021	.121**
	Sig. (2-tailed)		<.001	<.001	.278	<.001
	N	2688	2688	2688	2688	2688
Sociale klasse	Pearson Correlation	-.193**	1	-.128**	-.041*	-.026
	Sig. (2-tailed)	<.001		<.001	.035	.181
	N	2688	2688	2688	2688	2688
klassebewustzijn	Pearson Correlation	.563**	-.128**	1	.028	.031
	Sig. (2-tailed)	<.001	<.001		.143	.108
	N	2688	2688	2688	2688	2688
Leeftijd van lid huishouden	Pearson Correlation	.021	-.041*	.028	1	-.053**
	Sig. (2-tailed)	.278	.035	.143		.006
	N	2688	2688	2688	2688	2688
geslacht_dummy	Pearson Correlation	.121**	-.026	.031	-.053**	1
	Sig. (2-tailed)	<.001	.181	.108	.006	
	N	2688	2688	2688	2688	2688

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

8.2.2 Multivariate analyse

Er is een hiërarchische lineaire regressieanalyse uitgevoerd, waarbij in vier modellen zijn geschat. Het eerste model onderzoekt het effect van de controle variabelen Geslacht en Leeftijd op de afhankelijke variabele Perceptie van economische ongelijkheid. In model twee wordt de onafhankelijke variabele Sociale klasse toegevoegd. Hiermee wordt het directe verband tussen Sociale klasse en de Perceptie van economische ongelijkheid getoetst. Model drie breidt dit uit, door de toevoeging van Klassenbewustzijn als mogelijke moderator. In dit model wordt eerst het directe effect van Klassenbewustzijn op de Perceptie van economische ongelijkheid getoetst. Waarna tot slot in model vier, het volledige model, de interactieterm tussen Sociale klasse en Klassenbewustzijn is opgenomen, om te onderzoeken of het effect van Sociale klasse op Perceptie van economische ongelijkheid afhankelijk is van de mate van Klassenbewustzijn. De modellen 2 t/m 4 zijn allemaal gecontroleerd voor Leeftijd en Geslacht.

```
COMPUTE C_Socialeklasse=klassebew4 - 3.85.  
EXECUTE.
```

```
COMPUTE C_Klassenbewustzijn=klassenbewustzijn - 4.8665
```

```
COMPUTE C_Interacite=C_Socialeklasse * C_Klassenbewustzijn.  
EXECUTE.
```

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT perceptie_ongelijkheid  
/METHOD=ENTER geslacht_dummy leeftijd  
/METHOD=ENTER C_Socialeklasse  
/METHOD=ENTER C_Klassenbewustzijn  
/METHOD=ENTER C_Interacite  
/SCATTERPLOT=(*ZRESID,*ZPRED)  
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)  
/SAVE COOK LEVER ZRESID DFBETA DFFIT.
```

Model Summary^e

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	.124 ^a	.015	.015	1.35472	.015	20.993	2	2685	<.001
2	.226 ^b	.051	.050	1.33016	.036	101.059	1	2684	<.001
3	.585 ^c	.342	.341	1.10789	.291	1185.942	1	2683	<.001
4	.586 ^d	.343	.342	1.10708	.001	4.963	1	2682	.026

a. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy

b. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse

c. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse, C_Klassenbewustzijn

d. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse, C_Klassenbewustzijn, C_Interactie

e. Dependent Variable: perceptie_ongelijkheid

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	77.055	2	38.528	20.993	<.001 ^b
	Residual	4927.658	2685	1.835		
	Total	5004.713	2687			
2	Regression	255.860	3	85.287	48.203	<.001 ^c
	Residual	4748.853	2684	1.769		
	Total	5004.713	2687			
3	Regression	1711.520	4	427.880	348.598	<.001 ^d
	Residual	3293.193	2683	1.227		
	Total	5004.713	2687			
4	Regression	1717.603	5	343.521	280.283	<.001 ^e
	Residual	3287.110	2682	1.226		
	Total	5004.713	2687			

a. Dependent Variable: perceptie_ongelijkheid

b. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy

c. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse

d. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse, C_Klassenbewustzijn

e. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse, C_Klassenbewustzijn, C_Interactie

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4.152	.093		44.444	.000
	Leeftijd van lid huishouden	.003	.002	.027	1.429	.153
	geslacht_dummy	.335	.052	.122	6.387	<.001
2	(Constant)	4.195	.092		45.682	.000
	Leeftijd van lid huishouden	.002	.002	.019	1.030	.303
	geslacht_dummy	.321	.052	.117	6.220	<.001
	C_Socialeklasse	-.238	.024	-.189	-10.053	<.001
3	(Constant)	4.277	.077		55.888	.000
	Leeftijd van lid huishouden	.001	.002	.006	.383	.702
	geslacht_dummy	.277	.043	.101	6.457	<.001
	C_Socialeklasse	-.151	.020	-.120	-7.615	<.001
	C_Klassenbewustzijn	.750	.022	.544	34.438	<.001
4	(Constant)	4.275	.076		55.911	.000
	Leeftijd van lid huishouden	.001	.002	.008	.506	.613
	geslacht_dummy	.275	.043	.100	6.402	<.001
	C_Socialeklasse	-.154	.020	-.122	-7.737	<.001
	C_Klassenbewustzijn	.747	.022	.543	34.317	<.001
	C_Interacite	.043	.019	.035	2.228	.026

a. Dependent Variable: perceptie_ongelijkheid

8.3 Bijlage 3: modeldiagnostiek

Om een lineaire regressieanalyse uit te mogen voeren is het belangrijk dat er aan een aantal statistische assumpties wordt voldaan. In deze bijlage wordt daarom systematisch gecontroleerd of het uiteindelijke model (model 4) voldoet aan de aanames. Het niet voldoen aan deze assumpties kan namelijk leiden tot onbetrouwbare conclusies. Naast deze assumpties wordt er ook gecontroleerd op multicollineariteit en worden mogelijke uitbijters en invloedrijke punten opgespoord en indien nodig verwijderd. Vervolgens zal opnieuw de regressieanalyse uitgevoerd worden om te beoordelen of het huidige model betrouwbaar is.

8.3.1 Assumptiecontrole

```
REGRESSION  
/MISSING LISTWISE  
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP  
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)  
/NOORIGIN  
/DEPENDENT perceptie_ongelijkheid  
/METHOD=ENTER geslacht_dummy leeftijd  
/METHOD=ENTER C_Socialeklasse  
/METHOD=ENTER C_Klassenbewustzijn  
/METHOD=ENTER C_Interacite  
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)  
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)  
/SAVE COOK LEVER ZRESID DFBETA DFFIT.
```

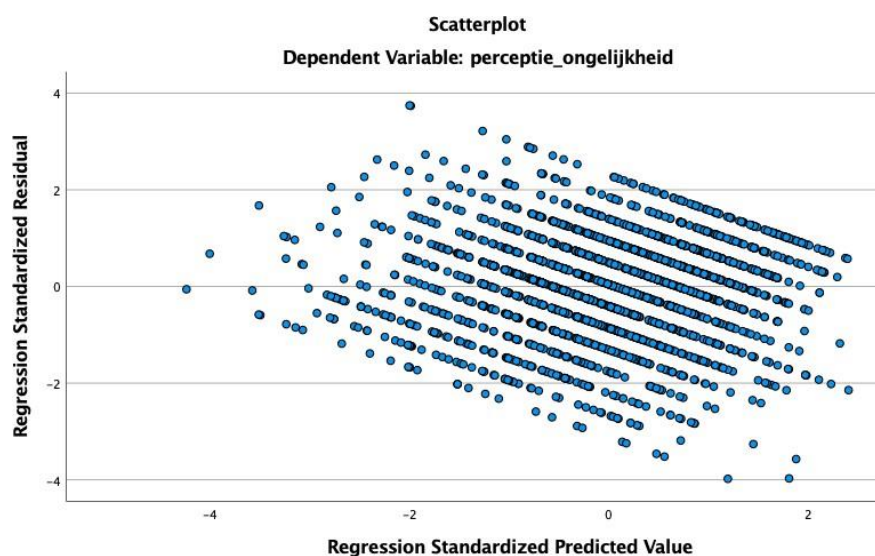
Aselecte steekproef

De eerste assumptie van een lineaire regressieanalyse stelt de eis dat de observaties in het model onafhankelijk van elkaar zijn. Dit betekent dat de antwoorden van de respondenten niet onderling mogen samenhangen.

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van data afkomstig uit het LISS-panel (2024), een representatieve Nederlandse panelstudie waarbij respondenten willekeurig zijn geselecteerd uit het bevolkingsregister. Aangezien het LISS-panel bestaat uit huishoudens, bestaat er een mogelijkheid dat meerdere leden uit eenzelfde huishouden dezelfde vragenlijsten hebben ingevuld. Hier is in de dataselectie geen correctie op toegepast. Theoretisch gezien zou dit de onafhankelijkheid van observaties kunnen schenden, bijvoorbeeld doordat de antwoorden binnen een huishouden op elkaar afgestemd zijn. In de praktijk is dit risico klein. Daarom wordt besloten dit niet als een ernstige schending van de assumptie te beschouwen en wordt de analyse voortgezet onder de aanname dat de observaties voldoende onafhankelijk zijn.

Lineairiteit

De tweede assumptie toetst of er sprake is van een lineair verband tussen de onafhankelijke variabelen en de afhankelijke variabele. Dit kan gecontroleerd worden door te kijken naar de spreidingsdiagram van de gestandaardiseerde residuen. In de scatterplot hieronder is een gelijkmatige spreiding van de punten rondom de nullijn zichtbaar, zonder duidelijke systematische patronen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat er wordt voldaan aan de assumptie van lineairiteit.

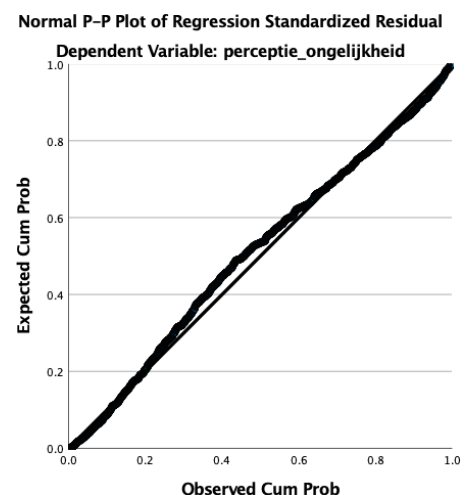
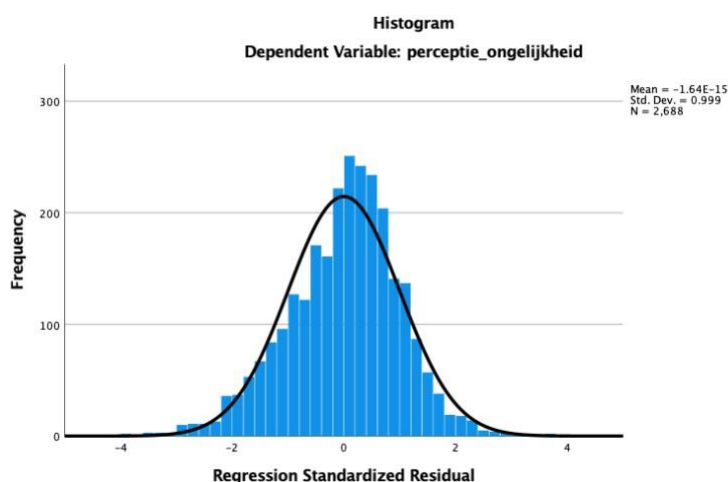
Homoscedasticiteit

De derde assumptie betreft homoscedasticiteit, oftewel dat de standaarddeviatie van de residuen constant blijft voor alle waarden van de x'en. Dit kan ook gecontroleerd worden aan de hand van de residuenplot hierboven. Hierin is te zien dat de puntenwolk gelijkmatig verspreid is rond de nullijn, er lijkt sprake te zijn van een constante spreiding. Hoewel enkele punten buiten de puntenwolk vallen (mogelijke uitslijters) is de algemene spreiding willekeurig. Aan de assumptie van homoscedasticiteit is voldaan.

Normale verdeling van de residuen

Tot slot is het belangrijk te controleren voor normaal verdeelde residuen. Om deze aanname te beoordelen is zowel gebruik gemaakt van de P-P plot als de histogram van de gestandaardiseerde residuen.

In de P-P plot liggen de meeste punten op de diagonale lijn in het midden. Er is een kleine afwijking te zien waarin de punten iets boven de lijn uitkomen. Deze afwijking is terug te zien in de histogram waarin links van het midden de waarden iets boven de normale verdeling uitkomen. Verder is in de histogram grotendeels een symmetrische verdeling te zien. Gezien de relatief kleine afwijking en het feit dat deze assumptie als minst kritisch wordt beschouwd wanneer geschonden, kunnen de residuen als voldoende normaal verdeeld beschouwd worden en daarmee wordt ook aan de laatste assumptie voldaan.

8.3.2 Multicollineariteit

Naast de vier assumpties voor een lineaire regressieanalyse is het ook belangrijk te controleren op multicollineariteit. Dit verwijst naar een (te) sterke onderlinge samenhang tussen de onafhankelijke variabelen in het model. Wanneer deze samenhang te sterk is, is het lastig om het unieke effect van de voorspeller te bepalen.

Om te onderzoeken of de onderlinge samenhang te sterk is wordt gebruik gemaakt van de Variance Inflation Factor (VIF). In deze analyse is een grenswaarde van $VIF < 4$ aangehouden, waarbij waarden boven deze grens geïnterpreteerd worden als een problematisch geval van multicollineariteit.

Variabele	VIF
Geslacht	1.007
Leeftijd	1.008
Sociale Klasse	2.081
Klassenbewustzijn	1.041
Sociale Klasse*Klassenbewustzijn	2.079

Zoals te zien is blijven alle waarden onder de kritieke grens van 4. Sociale klasse heeft de hoogste VIF waarde, wat betekent dat deze variabele het meest samenhangt met één of meerdere andere onafhankelijke variabelen in het model. Ook de interactievariabele heeft een hogere waarde. Dit houdt in dat de relatie tussen Klassenbewustzijn en Sociale klasse samenhangt met andere onafhankelijke variabelen in het model. Er is hier geen sprake van een te sterke onderlinge samenhang.

8.3.3 Uitbijters

Tot slot wordt er gekeken of er sprake is van uitbijters of invloedrijke punten. Om hier inzicht in te krijgen wordt gekeken naar de gestandaardiseerde residuen, de leverage, de DFFIT en de Cook's Distance. De cases die op meerdere van deze metingen hoog scoren, kunnen mogelijk als uitbijters worden gezien.

Beginnend bij de gestandaardiseerde residuen. In deze dataset nemen de cases waarden aan tussen de -3.94630 en 3.61188. Alle waarden onder de -3.0 en boven de +3.0 kunnen als uitbijters worden gezien. Er zijn twee cases die een waarde hebben boven de 3 en negen cases die een waarde hebben lager dan 3.

Vervolgens wordt gekeken naar de leverage waarden. De leverage laat zien in hoeverre een individuele waarde aan de regressielijn trekt. Hoe verder een waarde van de regressielijn af licht, hoe meer invloed deze waarde uitoevent op de geschatte helling. Er is sprake van een hoge leverage waarde wanneer een waarde hoger is dan $3 * p : n = 0.006696$.

Als volgende stap wordt er gekeken naar de DFFIT. Deze kijkt naar de invloed van één case op de totale voorspelde waarde op de perceptie van economische ongelijkheid. Een sterk positieve of negatieve waarde betekent veel invloed op de voorspelde waarde en daarmee op het uiteindelijke model.

Tot slot wordt er nog gekeken naar de Cook's Distance. Waar de residuen informatie geven over uitbijters in de y-richting doet de Cook's Distance dat voor uitbijters in de x-richting. Een hoge Cook's Distance waarde geeft aan dat een case van grote invloed is op alle voorspellingen in het regressiemodel. Wanneer deze waarde hoger is dan $(4 : n = 4 : 2688 = 0.001488)$ is er mogelijk sprake van een uitbijter.

In totaal zijn er 43 cases die op twee of meer modeldiagnostieken als uitbijter naar voren komen. Er springen twee cases uit: nummer 659 en 1613, die op drie van de vier modeldiagnostieken als uitbijter worden gezien.

Om de daadwerkelijke invloed van de uitbijters te bepalen, wordt de lineaire regressieanalyse opnieuw uitgevoerd, zonder de volgende observaties: 16, 84, 179, 193, 199, 375, 490, 659, 765, 866, 956, 1066, 1096, 1245, 1273, 1291, 1319, 1335, 1342, 1476, 1481, 1520, 1528, 1558, 1613, 1632, 1657, 1693, 1702, 1713, 1747, 1752, 1814, 1884, 1984, 2030, 2073, 2141, 2225, 2247, 2257, 2457 en 2605

```
COMPUTE CaseID=$CASENUM.
EXECUTE.
```

```
USE ALL.
SELECT IF NOT ANY(caseID,
  16, 84, 179, 193, 199, 375, 490, 659, 765, 866, 956, 1066, 1096,
  1245, 1273, 1291, 1319, 1335, 1342, 1476, 1481, 1520, 1528, 1558, 1613,
  1632, 1657, 1693, 1702, 1713, 1747, 1752, 1814, 1884, 1984, 2030, 2073,
  2141, 2225, 2247, 2257, 2457, 2605).
EXECUTE.
```

```
REGRESSION
/MISSING LISTWISE
/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE ZPP
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
/NOORIGIN
/DEPENDENT perceptie_ongelijkheid
/METHOD=ENTER geslacht_dummy leeftijd
/METHOD=ENTER C_Socialeklasse
/METHOD=ENTER C_Klassenbewustzijn
/METHOD=ENTER C_Interacite
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID)
/SAVE COOK LEVER ZRESID DFBETA DFFIT.
```

Model Summary^d

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				Sig. F Change
					R Square Change	F Change	df1	df2	
1	.120 ^a	.014	.014	1.33170	.014	19.421	2	2642	<.001
2	.212 ^b	.045	.044	1.31112	.031	84.598	1	2641	<.001
3	.214 ^c	.046	.045	1.31073	.001	2.577	1	2640	.109

a. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy

b. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse

c. Predictors: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse, C_Interacite

d. Dependent Variable: perceptie_ongelijkheid

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients B	Std. Error	Standardized Coefficients Beta	t	Sig.	VIF
1	(Constant)	4.202	.093		45.151	.000	
	geslacht_dummy	.322	.052	.120	6.199	<.001	1.003
	Leeftijd van lid huishouden	.002	.002	.019	.992	.321	1.003
2	(Constant)	4.242	.092		46.245	.000	
	geslacht_dummy	.309	.051	.115	6.025	<.001	1.004
	Leeftijd van lid huishouden	.001	.002	.011	.601	.548	1.005
	C_Socialeklasse	-.223	.024	-.175	-9.198	<.001	1.003
3	(Constant)	4.269	.093		45.779	.000	
	geslacht_dummy	.304	.051	.113	5.932	<.001	1.007
	Leeftijd van lid huishouden	.001	.002	.013	.701	.484	1.009
	C_Socialeklasse	-.181	.035	-.143	-5.132	<.001	2.137
	C_Interacite	-.030	.019	-.045	-1.605	.109	2.139

a. Dependent Variable: perceptie_ongelijkheid

Excluded Variables^a

		Collinearity Statistics						
Model		Beta In	t	Sig.	Partial Correlation	Tolerance	VIF	Minimum Tolerance
1	C_Socialeklasse	-.175 ^b	-9.198	<.001	-.176	.997	1.003	.995
	C_Klassenbewustzijn	-.175 ^b	-9.198	<.001	-.176	.997	1.003	.995
	C_Interacite	-.149 ^b	-7.766	<.001	-.149	.996	1.004	.993
2	C_Klassenbewustzijn ^c	.	.	.	.	.000	.	.000
	C_Interacite	-.045 ^c	-1.605	.109	-.031	.467	2.139	.467
3	C_Klassenbewustzijn ^d	.	.	.	.	.000	.	.000

a. Dependent Variable: perceptie_ongelijkheid

b. Predictors in the Model: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy

c. Predictors in the Model: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse

d. Predictors in the Model: (Constant), Leeftijd van lid huishouden, geslacht_dummy, C_Socialeklasse, C_Interacite

Zoals te zien is in bovenstaande tabellen, zijn er nu slechts 3 modellen door SPSS gemaakt. SPSS heeft Klassenbewustzijn niet meegenomen in de analyse. In de *excluded variables* tabel is te zien dat er bij Klassenbewustzijn een minimum tolerantie heeft van 0. Dit betekent dat er sprake is van perfecte lineaire afhankelijkheid tussen Klassenbewustzijn en een andere variabele in het model. Klassenbewustzijn blijkt zonder de uitbijters in het model dus volledig te voorspellen aan de hand van andere variabelen die al in het model zijn opgenomen. De interactie variabele en daarmee het interactie-effect vallen hierdoor ook weg. Wat betekent dat de derde hypothese niet meer getoetst kan worden. Dit is al een reden om het model met uitbijters te verkiezen boven het model zonder uitbijters.

Los van het feit dat het complete model een variabele minder heeft (en de interactie wegvalt) zijn er een aantal andere verschillen te zien. De verklaarde variantie is bijna 30% lager ($R^2 = 0.046$). Zonder de uitbijters wordt er nauwelijks variantie in de perceptie van ongelijkheid verklaard. Het model met uitbijters past aanzienlijk beter bij de data wat het aannemelijk maakt het model met de uitbijters als uitgangspunt te gebruiken.

